

Παιδικό σχέδιο

Ειδική θεματική δραστηριότητα

Β΄ Τάξης τομέας Υγείας και Πρόνοιας του 2^{ου} ΕΠΑ.Λ. ΑΜΑΛΙΑΔΑΣ

Υπο-ομάδα 3 «**σχεδιάζω και ερμηνεύω**» με θέμα «**Πώς ερμηνεύεται το παιδικό σχέδιο;**» (χρώματα, θέση, σχήματα, μέγεθος, κ.α.)

Οκτώβριος 2012 - Μάϊος 2013

«Ερμηνεία σχεδίου»

Συμμετέχοντες:

- ❖ Διαμαντάκου Άννα
- ❖ Κουγιανού Αγγελική
- ❖ Παρασκευοπούλου Δέσποινα
- ❖ Ταμπάκου Έυη

Επιβλέποντες καθηγητές: Αντωνοπούλου Αντωνία ΠΕ 18.33
Συριοπούλου Δήμητρα ΠΕ 18.33

Ευχαριστίες

Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε την υπεύθυνη και Πρόεδρο της Παπαχριστοπούλειου Δημοτικής Βιβλιοθήκης του Δήμου Ήλιδας κ^α Εύη Πάλλα και τον υπεύθυνο ζωγράφο του τμήματος ζωγραφικής κ^ο Kristo Derfin Hasa, για την ξενάγηση στο χώρο και την επίδειξη διάφορων υλικών και τεχνικών ζωγραφικής.

Περιεχόμενα

1.	Πρόλογος	5
2.	Στόχοι	5
3.	Μέθοδος – Τεχνική	5
4.	Πόροι, υλικά, εξοπλισμός	5
5.	Ερευνητικό ερώτημα	6
6.	Κυρίως Εργασία.....	6
6.1.	Γιατί τα παιδιά ζωγραφίζουν;.....	6
6.2.	Παιδικό Ιχνογράφημα: Γενικά στοιχεία αξιολόγησης των σχεδίων στα παιδιά	6
6.3.	Άνθρωπος	11
6.4.	Ερμηνεία του σχεδίου της ανθρώπινης φιγούρας, βάσει των Κρότι και Μάνι (2003)	17
6.5.	Άνθρωπος ανά ηλικία	21
6.6.	Το τεστ της οικογένειας	21
6.7.	Χρώματα.....	27
7.	Δραστηριότητες	37
7.1.	Δραστηριότητα 1	37
7.2.	Δραστηριότητα 2	37
7.3.	Δραστηριότητα 3	38
8.	Επίλογος	39
9.	Βιβλιογραφία	40
10.	Παράρτημα	41

1. Πρόλογος

Στα πλαίσια του μαθήματος η ομάδα μας ανέλαβε την ερμηνεία σχεδίων, παιδιών προσχολικής ηλικίας. Αναζητήσαμε πληροφορίες από το διαδίκτυο, πειραματιστήκαμε με διάφορες τεχνικές και κάναμε μια εκπαιδευτική επίσκεψη. Έτσι, ολοκληρώσαμε την συγγραφή της εργασίας μας.

2. Στόχοι

Στόχοι μας είναι:

- να μάθουμε να αναπτύσσουμε συλλογικό πνεύμα, να συνεργαζόμαστε, να επικοινωνούμε, να δημιουργούμε συνεργατικές (και όχι ανταγωνιστικές) σχέσεις, να εκφραζόμαστε, να ζωγραφίζουμε και να πειραματιζόμαστε.
- να καταλάβουμε «Γιατί τα παιδιά ζωγραφίζουν;»

3. Μέθοδος – Τεχνική

Καταιγισμός ιδεών

Συζήτηση

Έρευνα πεδίου

Πειραματική μέθοδος - Καλλιτεχνικές συνθέσεις

Βιβλιογραφική έρευνα - Άρθρα

Χρήση Διαδικτυακών βάσεων

Διδακτική Επίσκεψη

4. Πόροι, υλικά, εξοπλισμός

- Φωτοτυπικό χαρτί
- Είδη αρχειοθέτησης (ντοσιέ – φάκελοι)- CD
- Η/Υ – εργαστήριο πληροφορικής

- Οθόνη, μηχανή προβολής-φορητός υπολογιστής
- Τέμπρες, δακτυλομπογιές, μαρκαδόροι, νερομπογιές
- Πινέλα, κεριά, καλαμάκια, σκοινάκι.

5. Ερευνητικό ερώτημα

«Πώς ερμηνεύεται το παιδικό σχέδιο;» (χρώματα, θέση, σχήματα, μέγεθος, κ.α.)

6. Κυρίως εργασία

6.1. Γιατί τα παιδιά ζωγραφίζουν?

Τα παιδιά ζωγραφίζουν μέσω της μνήμης, της φαντασίας και της πραγματικότητας.

Τα σχέδια από μνήμης βασίζονται σε ό,τι θυμούνται τα παιδιά. Πολλά παιδιά δυσκολεύονται να ζωγραφίσουν κάτι, κάνοντας χρήση μόνο της φαντασίας τους.

Μπορεί να χρειάζονται ένα σχέδιο που απαιτεί συμπλήρωση ή ολοκλήρωση.

Το αν και κατά πόσο ένα παιδί χρησιμοποιεί τη φαντασία του στη ζωγραφική επηρεάζεται και από αναπτυξιακούς παράγοντες. Για παράδειγμα, τα μικρά παιδιά ασχολούνται λιγότερο με την ακριβή απόδοση και περισσότερο με το τι φαντάζονται. Φυσικά τα παιδιά οποιασδήποτε ηλικίας (συνήθως όχι της προσχολικής ηλικίας) ζωγραφίζουν και τα αντικείμενα που βρίσκονται γύρω τους.

6.2. Παιδικό Ιχνογράφημα: Γενικά στοιχεία αξιολόγησης των σχεδίων στα παιδιά

Πολύ έντονο και επαναλαμβανόμενο σβήσιμο

1. Ανασφάλεια.
2. Πιθανόν άγχος.
3. Πιθανόν αποτέλεσμα χρόνιας ασθένειας

Θέση ζωγραφιάς

Στο κέντρο

1. Φυσιολογικό και ανασφαλές άτομο.
2. Ανασφάλεια και ακαμψία όταν βρίσκεται ακριβώς στο κέντρο, ιδιαίτερα στις διαπροσωπικές σχέσεις.
3. Τάση για συναισθηματική συμπεριφορά.
4. Τάση εμκέντρωση στον εαυτό.

Στη δεξιά πλευρά της σελίδας

1. Σχετικά σταθερή και ελεγχόμενη συμπεριφορά.
2. Πιθανές τάσεις διανοητικοποίησης που πιθανόν αναστέλλουν τη συναισθηματική έκφραση.

Στην αριστερή πλευρά

Δεν υπάρχουν στοιχεία που να αφορούν τα παιδιά

Ψηλά στην σελίδα

Πιθανόν υψηλά επίπεδα τάσης επίτευξης.

Χαμηλά στη σελίδα

1. Συναισθήματα ανασφάλειας και ανεπάρκειας.
2. Πιθανή νεύρωση.

Στην πάνω αριστερή γωνία

1. Νοηματική καθυστέρηση.
2. Συχνά στα παιδιά χρησιμοποιείται κατά τις πρώτες τάξεις του Δημοτικού.

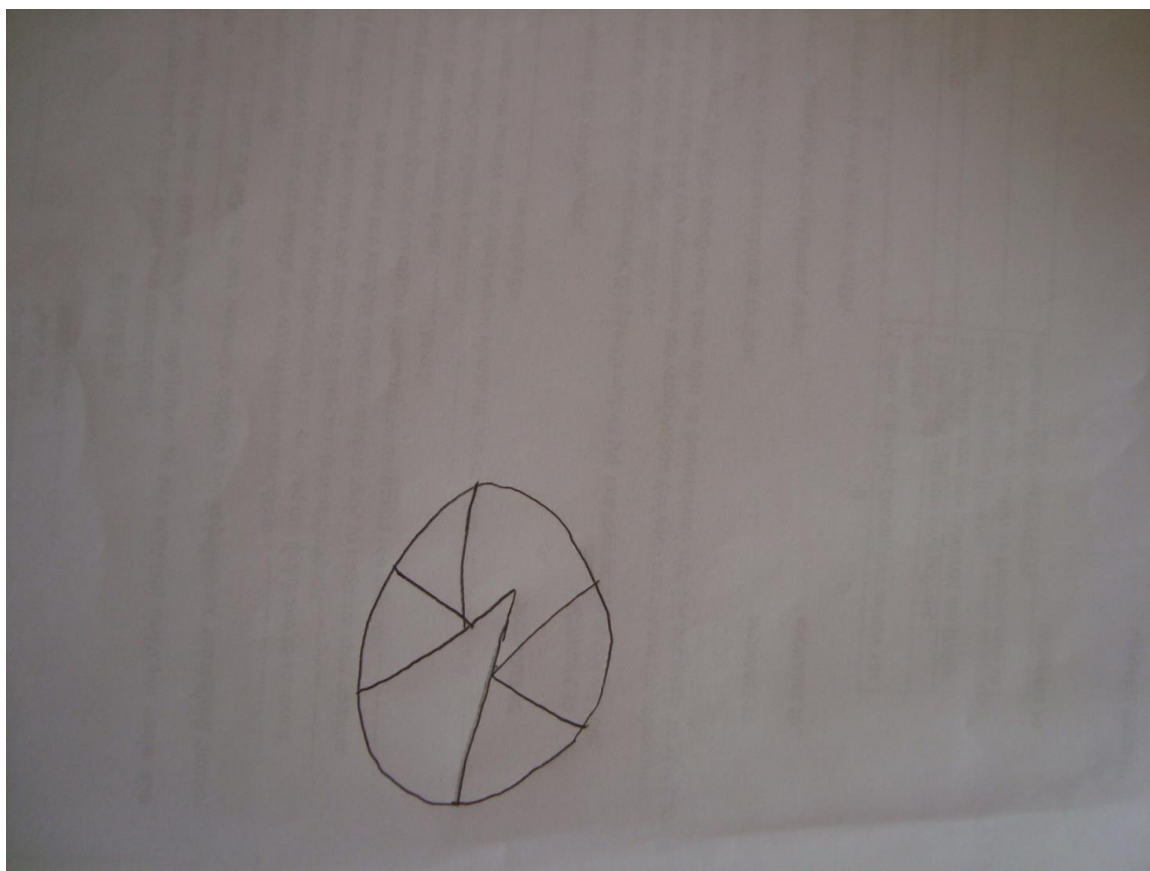
Πάνω δεξιά γωνία

Δεν υπάρχουν στοιχεία για παιδιά.

Στην άκρη του χαρτιού κάτω ή πάνω (κέντρο)

Πιθανή νοηματική υστέρηση.

Πίεση στο χαρτί

Φυσιολογική στα παιδιά και μάλιστα τα αγόρια συνήθως τείνουν να πιέζουν πολύ περισσότερο από τα κορίτσια.

Ασυνήθιστα ελάχιστη πίεση, αχνές γραμμές

1. Χαμηλό επίπεδο ενέργειας.
2. Παλινδρόμηση.
3. Πιθανό ιστορικό στέρξης ή απόρριψης.

Μέθοδος σχεδίου

Ασυνήθιστα μεγάλα σχέδια

Φυσιολογικό και αναμενόμενο από τα παιδιά, εκτός εάν είναι πάνω από εννέα ίντσες σε χαρτί με μέγιστο μέγεθος τις 11. Σε αυτήν την περίπτωση πιθανόν υπάρχει ένα συναισθηματικό πρόβλημα.

Ασυνήθιστα μικρά σχέδια

1. Άγχος.
2. Τάσεις απόσυρσης, ντροπαλότητας.
3. Φυσιολογικό για τα πολύ μικρά παιδιά, αν και μπορεί να συνοδεύονται με δυσκολίες στην ανάγνωση. Εάν η ανθρώπινη φιγούρα είναι μικρότερη σε ύψος από 2 ίντσες, τότε ίσως υπάρχει ένα συναισθηματικό πρόβλημα.

Υπερβολική σκίαση

Πρόβλημα συναισθηματικής προσαρμογής, αν και θεωρείται φυσιολογικό στα πολύ μικρά παιδιά.

Λεπτομέρειες

Οι περίεργες λεπτομέρειες στα παιδιά υποδηλώνουν αποδιοργάνωση της προσωπικότητας.

Μικρή διαταραχή της συμμετρίας

Συναντάται στα παιδιά που βρίσκονται σε συνθήκες πίεσης και θεωρείται φυσιολογικό, ενώ συναντάται και στα παιδιά με φτωχή προσαρμογή και φτωχή σχολική επίδοση.

Αξιοσημείωτη διαταραχή της συμμετρίας

Φανερή επιθετικότητα με πιθανή νευρολογική διαταραχή.

Διαφάνειες (φτωχή σύνδεση με την πραγματικότητα) φυσιολογικές για τα μικρά παιδιά, αν και σε μεγαλύτερα παιδιά υποδηλώνουν ανωριμότητα και προβλήματα προσαρμογής. Έχουν εμφανιστεί και σε παιδιά με οργανικά συμπτώματα.

6.3. ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Το κατεξοχήν σύμβολο στις παιδικές ζωγραφιές. Αναπαριστά ασυνείδητα τον εαυτό του παιδιού, την αντίληψη για το σώμα του και τις ασυνείδητες επιθυμίες του. Ένα παιδί που αναπτύσσεται αρμονικά και έχει προσαρμοστεί στο περιβάλλον του, σχεδιάζει κατά κανόνα, μία φιγούρα με όλα τα μέρη του σώματος, κατάλληλα τοποθετημένα στον χώρο. Υπερβολικά μικρές φιγούρες ή απουσία βασικών μελών του σώματος αποτελούν σημάδι ανασφάλειας και χαμηλής αυτοπεποίθησης. Το μεγάλο κεφάλι μπορεί να εκφράζει την ανάγκη των παιδιών για προβολή, ενώ το πολύ μικρό ίσως αποτελεί ένδειξη κακών εμπειριών στην διαδικασία του απογαλακτισμού.

Το πρόσωπο συγκεντρώνει τα όργανα επικοινωνίας: μάτια-πνευματική περιέργεια (μικρά: φόβος για την επικοινωνία), στόμα – μέσω πνευματικής και συναισθηματικής τροφής (απουσία στόματος: συναισθηματικές ελλείψεις), λαιμός- σύνδεση λογικής και ενστίκτου (μη φυσιολογική η απουσία του σε παιδιά άνω των 10 ετών).

Τα χέρια εκφράζουν την επικοινωνία, ενώ τα πόδια τη σταθερότητα και την ασφάλεια που νιώθει το παιδί.

Μακριά χέρια εκφράζουν την ανάγκη επικοινωνίας, ενώ κοντά πόδια φόβο και άμυνα σε σχέση με το περιβάλλον.

Το σχέδιο του ανθρώπου πρόσωπο / κεφάλι

Τα χαρακτηριστικά του ανθρώπου λειτουργούν ως βασική πηγή αισθητικής ικανοποίησης ή αντίθετα αισθητικής δυσαρέσκειας, ενώ αποτελεί και το μέσο για τη διαπροσωπική επικοινωνία.

Το κεφάλι θεωρείται ως το μέρος της διανοητικής δράσης και της φαντασίας και συνδέεται με τον έλεγχο των ορμών και των συναισθημάτων, με τις ανάγκες της αλληλεπίδρασης με άλλους, την επικοινωνία. Με όρους αναλυτικούς, το κεφάλι συμβολίζει το εγώ. Φυσιολογικοί ενήλικες δίνουν συνήθως μικρότερη έμφαση στο κεφάλι από ό,τι σε άλλα μέρη του σώματος.

Τα στοιχεία που αξιολογούνται είναι τα εξής:

Ασυνήθιστα μεγάλα κεφάλια

1. Επιθετικές τάσεις.
2. Φτωχή συναισθηματική και κοινωνική προσαρμογή σε παιδιά με σχολικές δυσκολίες.
3. Πιθανόν άγχος.

Τα ασυνήθιστα μεγάλα κεφάλια είναι αναμενόμενο φαινόμενο στα σχέδια σε παιδιά μικρότερα των 7 ετών.

Ασυνήθιστα μικρά κεφάλια

Είναι μια πιθανή ένδειξη προβλημάτων προσαρμογής στο περιβάλλον.

Άλλα στοιχεία σε σχέση με το πρόσωπο είναι τα εξής:

Ο αποκλεισμός χαρακτηριστικών του προσώπου ενώ το υπόλοιπο σώμα είναι ζωγραφισμένο επαρκώς αποτελεί ένδειξη φτωχής προσαρμογής με πιθανούς καταναγκασμούς και άγχος.

Η έλλειψη ματιών δείχνει φτωχή προσαρμογή με πιθανούς καταναγκασμούς και άγχος, ενώ έχει βρεθεί σε περιπτώσεις κατάθλιψης.

Η σχεδίαση κλειστών ματιών αποτελεί ένδειξη συναισθηματικής διαταραχής για παιδιά ηλικίας μεγαλύτερης των 5 ετών.

Η έμφαση στη μύτη είναι φυσιολογική και αναμενόμενη για τα παιδιά της προσχολικής και σχολικής ηλικίας.

Η έμφαση στο πρόσωπο γενικότερα είναι αναμενόμενη από τα παιδιά και ιδιαίτερα από εκείνα της μικρής ηλικίας. Αποτελεί μια ένδειξη της φυσιολογικής εξάρτησης των παιδιών από τους ενήλικες και ένα στοιχείο που μαρτυρά τη συναισθηματική τους ανωριμότητα, ως αποτέλεσμα της νεαρής τους ηλικίας.

Η έλλειψη στόματος αποτελεί ένδειξη πιθανών καταναγκασμών και άγχους ή αλλιώς φανερώνει μια ντροπαλότητα και τάσεις για κοινωνική απόσυρση.

Τα δόντια είναι πιθανόν να εμφανιστούν σε παιδιά με επιθετική συμπεριφορά.

Η έλλειψη λαιμού είναι αναμενόμενη στα παιδιά της μικρής ηλικίας και αποτελεί μια ένδειξη της φτωχής προσαρμογής όταν εμφανίζεται σε παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας.

Η έντονη σκίαση στο λαιμό σε σχέδια παιδιών ηλικίας μεγαλύτερης των 5 ετών αποτελεί μια ένδειξη συναισθηματικής διαταραχής.

Κορμός

Ο κορμός στο σχέδιο συνδέεται με τις βασικές ορμές. Η έλλειψη σημαντικών λεπτομερειών (ώμοι, στήθος, μέση κ.λ.π.) αποτελεί μια ένδειξη φτωχής προσαρμογής του παιδιού στο περιβάλλον που βρίσκεται τη δεδομένη χρονική περίοδο.

Τα στοιχεία που αξιολογούνται είναι τα εξής:

Η έλλειψη ολόκληρου του κορμού στα παιδιά της σχολικής ηλικίας αποτελεί μια ένδειξη φτωχής προσαρμογής και φτωχής σχολικής επίδοσης.

Η σχεδίαση των γεννητικών οργάνων με τρόπο εμφανή αποτελεί ένδειξη μιας φανεράς επιθετικότητας του παιδιού, ενώ έχει σχεδιαστεί και από παιδιά με σοβαρή ψυχική διαταραχή.

Τα μακριά, δυνατά μπράτσα αποτελούν μια ένδειξη ανταγωνιστικών φιλοδοξιών, ανάγκης για επίτευξη ή ανάγκη για σωματική δύναμη. Επίσης, αποτελούν μια ένδειξη ενεργητικής επαφής με το περιβάλλον που πιθανόν να έχει και στοιχεία επιθετικότητας.

Αντίθετα, η έλλειψη μπράτσων αποτελεί μια ένδειξη ύπαρξης παθητικών τάσεων σε παιδιά με φτωχή προσαρμογή.

Ομοίως, τα πολύ κοντά μπράτσα δηλώνουν φτωχή προσαρμογή του παιδιού στο περιβάλλον του.

Ως προς τα δάχτυλα τα παιδιά σχολικής ηλικίας συνήθως ζωγραφίζουν τα δάχτυλα και μάλιστα τον ακριβή αριθμό αυτών. Τα παιδιά με οργανική διαταραχή έχει βρεθεί να ζωγραφίζουν λιγότερα από 5 δάχτυλα και αυτό αποτελεί μια ένδειξη συναισθηματικής ανεπάρκειας που σχετίζεται με οργανικό πρόβλημα που αντιμετωπίζουν.

Τα πόδια συνήθως λείπουν σε σχέδια παιδιών τα οποία είναι ντροπαλά, επιθετικά ή παρουσιάζουν κάποια συναισθηματική διαταραχή. Τα ενωμένα πόδια ή αυτά που δεν είναι χωρισμένα με κενό ανάμεσα τους αποτελεί μια ένδειξη πιθανής συναισθηματικής διαταραχής.

Η έμφαση που δίνεται στα κουμπιά αποτελεί μια φυσιολογική αντίδραση στα παιδιά μικρής ηλικίας, ενώ στα μεγαλύτερα φανερώνει εξάρτηση από την μητέρα.

Στο σχέδιο του ανθρώπου από παιδιά δεν αναμένονται στοιχεία διάκρισης του φύλου. Ωστόσο, τα περισσότερα παιδιά ζωγραφίζουν μεγαλύτερο το γυναικείο σχέδιο.

6.4. Ερμηνεία του σχεδίου της ανθρώπινης φιγούρας, βάσει των Κρότι και Μάνι (2003)

Μικρό σχέδιο (διάσταση) δηλώνει χαμηλή αυτοεκτίμηση. Το παιδί φοβάται τη σύγκριση με τους άλλους και το περιβάλλον του γενικότερα.

Μεγάλη διάσταση (αν καλύπτει περισσότερο από το μισό της σελίδας) δηλώνει σιγουριά και εμπιστοσύνη στον εαυτό, εξωστρέφεια, πληθωρικότητα.

Κανονική διάσταση (από 8 έως 18 εκατοστά). Η αύξηση των διαστάσεων στα κορίτσια παραμένει σταθερή, ενώ στα αγόρια παρουσιάζει δυο κρίσιμες περιόδους, αυτές της ηλικίας 5-6 και της εφηβείας που έχουν άμεση σχέση με την αναζήτηση ταυτότητας.

Μεγάλο κεφάλι είναι ένδειξη τάσεων αυτοπροβολής.

Μικρό κεφάλι είναι ένδειξη επώδυνων εμπειριών κατά την περίοδο της πρώτης διατροφής και απογαλακτισμού, όπως τροφικές ιδιαιτερότητες, επιβεβλημένες δίαιτες, γαστρεντερικές διαταραχές.

Μακρύς λαιμός είναι ένδειξη ανάγκης εξερεύνησης των όσων περιβάλλουν το παιδί για να μπορέσει στη συνέχεια με την φαντασία του να δημιουργήσει έναν κόσμο γεμάτο από ικανοποιήσεις των ορμών.

Μακριά μπράτσα είναι ένδειξη ανάγκης για επικοινωνία, αλλά και συναισθηματικής πληθωρικότητας και διαλλακτικού χαρακτήρα, στο βαθμό που απουσιάζουν στοιχεία ενδεικτικά μιας επιθετικής τάσης (κλειστές γροθιές, δόντια, στόμα κόκκινο και έντονο σχεδιασμό).

Κοντά μπράτσα είναι ένδειξη ανασφάλειας και ντροπαλότητας ως προς την επαφή του με τους άλλους.

Μεγάλα χέρια είναι ένδειξη ανάγκης για έντονη και συχνή (κοινωνική) ανταλλαγή. Πιθανόν, όμως, αποτελεί και μια ένδειξη επιθετικότητας (άσκηση σωματικής βίας).

Μακριά πόδια (σκέλη) είναι ένδειξη ανάγκης σταθερότητας και ασφάλειας. Αν είναι πολύ μακριά μπορεί να σημαίνουν την επιθυμία του παιδιού να μεγαλώσει γρήγορα για να φτάσει κάποιον ενήλικα που θαυμάζει.

Κοντά πόδια είναι ένδειξη ευρωστίας, σιγουριάς, και φυσικής αντοχής.

Μεγάλα μάτια είναι ένδειξη επιθυμίας για κυριαρχία, περιέργεια ακόμα και για τα συναισθήματα των άλλων. Το παιδί πιθανόν λαμβάνει αρνητικά μηνύματα από τους γύρω του.

Καμπύλες γραμμές παρατηρούνται στα παιδιά με ικανότητες προσαρμογής, εξωστρεφή διάθεση, αλλά και εξάρτηση από την αποδοχή του περιβάλλοντός τους.

Αιχμηρές γραμμές και γωνίες, καθώς το παιδί υπογραμμίζει το περίγραμμα είναι ένδειξη ότι η θέληση και η επιμονή υπερσχύουν του αυτοσχεδιασμού και του αυθορμητισμού που πιθανόν να οφείλεται σε διαπαιδαγώγηση που δίνει σημασία στην τάξη. Πιθανόν, όμως να αποτελεί και ένδειξη μιας επιθετικής ιδιοσυγκρασίας. Η τάση αυτή μπορεί να έρθει στην επιφάνεια και από γεγονότα ή καταστάσεις που υπονομεύουν το status quo του παιδιού.

Ελάχιστη πίεση αποτελεί ένδειξη μιας ευαισθησίας ανταπόκρισης στα ερεθίσματα του περιβάλλοντος τα οποία με ευκολία ενσωματώνονται στην πορεία ανάπτυξης του παιδιού, στοιχείο σημαντικό για την εξέλιξη του, αλλά και ανασταλτικό ως προς την ικανότητά του να αντιμετωπίζει τις ματαιώσεις.

Μέτρια πίεση αποτελεί μια ένδειξη εξισορρόπησης των δυνάμεων του παιδιού που προορίζονται για την επίτευξη των στόχων του.

Συνεχής και στρωτή διαχείριση (όλο το σχέδιο έχει την ίδια πίεση και την ίδια σκίαση) είναι ένδειξη ότι το παιδί είναι διαθέσιμο και σίγουρο για τα συναισθήματά του. Ικανότητα προσαρμογής και χαρακτήρας ανοικτός, κοινωνικός και ήρεμος.

Εναλλαγή στη διαχείριση είναι ένδειξη εύκολης κόπωσης και τάσης του παιδιού για αφηρημάδα.

6.5.ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΑΝΑ ΗΛΙΚΙΑ

Ερμηνεία της εξέλιξης του σχεδίου της ανθρώπινης φιγούρας κατά αντιστοιχία με την αναπτυξιακή πορεία και ηλικία του παιδιού, κατά τους Κρότι και Μάνι (2003).

4 ετών

Κορίτσι: εξελιγμένη μύτη, κόμμωση, φυσική στάση των ποδιών.

Αγόρι: μαλλιά, λαιμός, ώμοι, ζώνη.

12 ετών

Κορίτσι: όμοιο ύψος ματιών, τρεις λεπτομέρειες στα μάτια, κόρη του ματιού, φρύδια, κόκκινο στόμα.

Αγόρι: όμοιο πλάτος ματιών, κόρη του ματιού, κόμμωση, κεφάλι με αναλογίες, εξατομικευμένη φιγούρα.

6.6.Το τεστ της οικογένειας

Το σχέδιο της οικογένειας αντανακλά αφενός τη δυναμική των σχέσεων, όπως τις αντιλαμβάνεται το παιδί που σχεδιάζει, και αφετέρου τη συναισθηματική του στάση απέναντι στα μέλη της οικογένειας του. Ακόμα και αν δεν του ζητηθεί, το παιδί σχεδιάζει την οικογένεια του.

Η ζωγραφιά με θέμα την οικογένεια, αποτελεί πραγματικά έναν καθρέφτη για την σχέση του παιδιού με τους γονείς του, αλλά και των γονέων μεταξύ τους.

Είναι όλα τα μέλη της οικογένειας στην ζωγραφιά ; Ποιο λείπει; Είναι κάποιο απομακρυσμένο από τα υπόλοιπα; Οι γονείς σε τι διάταξη βρίσκονται;

Όταν κάποιο μέλος λείπει από την ζωγραφιά, το παιδί εκφράζει ξεκάθαρα τη μη αποδοχή του μέλους αυτού. Αυτή η αντίδραση μπορεί να οφείλεται σε ζήλια ή στο φόβο ότι η συγκεκριμένη φιγούρα (πιθανόν αδελφάκι) μπορεί να γίνει σημαντικότερο από το ίδιο και να του στερήσει ένα μέρος της γονεϊκής αγάπης. Η ζήλια

εκφράζεται επίσης και στην περίπτωση που το αδελφάκι ζωγραφίζεται παράμερα, είναι εμφανώς μικρότερο από τα άλλα μέλη ή είναι μουτζουρωμένο το πρόσωπο του. Αν το παιδί τοποθετεί τον εαυτό του παράμερα, τότε είναι πιθανόν να νιώθει απομονωμένο από την οικογένεια. Ένας γονέας υπερβολικά ψηλός δηλώνει την κυριαρχία, αλλά και την καταπίεση, ενώ οι γονείς απομακρυσμένοι μεταξύ τους, πιθανόν να αντικατοπτρίζει και την πραγματικότητα στο σπίτι. Τα ίδια ρούχα και τα πιασμένα χέρια είναι σημάδια της αγάπης και της φροντίδας που βιώνει το παιδί, ως αποτέλεσμα ισορροπημένης φροντίδας και των δύο γονέων. Το σπίτι αναπαριστά το χώρο που κινείται η οικογένεια, τα δέντρα γύρω από αυτό τις ανάγκες του παιδιού (πολλά δέντρα: ανάγκη για προστασία και ασφάλεια) ενώ ο δρόμος τον τρόπο που βλέπει τη ζωή του. Σπίτια με μαύρα ή καθόλου παράθυρα, σπίτια χωρίς πόρτες, σπίτια με καμινάδες χωρίς καπνό δηλώνουν συναισθήματα καταπίεσης και ανασφάλειας. Ο καπνός είναι σημάδι οικογενειακής θालπωρής. Αν όμως κρύβει τον ήλιο είναι συναίσθημα δυσαρέσκειας απέναντι στον πατέρα. Ο ήλιος συμβολίζει συχνά τον πατέρα του παιδιού και το μέγεθος τη σημασία που αποδίδει στο ρόλο του.

Ζητάμε από το παιδί να ζωγραφίσει μια οικογένεια «όποια θέλει το ίδιο». Αφού ολοκληρώσει το σχέδιο του – χωρίς παρεμβάσεις από τη δική μας πλευρά – προχωρούμε σε ερωτήσεις που αφορούν το σχέδιο, όπως:

1. Μπορείς να μου πεις ποιοι είναι αυτοί που φαίνονται στο σχέδιο σου;
2. Ποιο πρόσωπο είναι πιο συμπαθητικό;
3. Ποιό είναι λιγότερο συμπαθητικό;
4. Πώς αισθάνεται ο καθένας;
5. Ποιο είναι πιο ευτυχισμένο;
6. Ποιο είναι πιο λυπημένο;
7. Γιατί;

Τι να προσέχουμε στο σχέδιο της οικογένειας

1. Πόσο χρόνο αφιερώνει στη σχεδίαση κάθε προσώπου.
2. Θέσεις εγγύτητας ή απόστασης των προσώπων μεταξύ τους.
3. Ποιο ζωγράφησε πρώτο και ποιο τελευταίο.
4. Διορθώσεις και σβησίματα.
5. Παράλειψη κάποιου προσώπου.
6. Προσθήκη άλλων προσώπων ή ζώων.
7. Θέση των μπράτσων και των άκρων.
8. Αναλογίες στις φιγούρες.
9. Αναλογίες ανάμεσα σε φιγούρες
10. Ρούχα
11. Διανομή ρόλων.
12. Τρόπος σχεδίασης (βαθμός πίεσης).

Ερμηνεία του σχεδίου της οικογένειας

Το πρόσωπο που εμφανίζεται πρώτο στο σχέδιο είναι και αυτό για το οποίο το παιδί αισθάνεται μεγάλο θαυμασμό, ταυτίζεται μαζί του και προσπαθεί να το μιμηθεί. Όταν στην πρώτη θέση τοποθετεί τον εαυτό του, σημαντικό είναι να δει κανείς την ηλικία του παιδιού. Για παράδειγμα, όταν το παιδί είναι στην ηλικία 4-6, η οποία είναι μια φάση έντονου εγωκεντρισμού, είναι αναμενόμενο να συμβεί. Σε άλλη περίπτωση, εκδηλώνει μια επιθυμία του παιδιού να το αγαπούν, η οποία παραμένει ανικανοποίητη ή δεν έχει επαρκώς ικανοποιηθεί.

Αντίθετα, η τοποθέτηση του εαυτού του στην τελευταία θέση, μπορεί να σημαίνει μια υποτίμηση του εαυτού του ή με αυτόν τον τρόπο να αισθάνεται ότι αυτή είναι η θέση που κατέχει μέσα στην οικογένεια.

Η παράλειψη κάποιου προσώπου δηλώνει την μη αποδοχή του από το παιδί. Ενώ η προσθήκη κάποιου άλλου ανθρώπου με τους οποίους το παιδί δεν έρχεται σε καθημερινή επαφή, υποδηλώνει

την ανάγκη για επικοινωνία με στόχο να καλύψει ένα συναισθηματικό κενό που υπάρχει στις οικογενειακές σχέσεις.

Η παράλειψη του ίδιου του εαυτού φανερώνει εκτός από τη χαμηλή αυτοεκτίμηση του παιδιού, και την απομόνωσή του από την οικογένεια.

Η απεικόνιση ενός προσώπου με διαστάσεις μικρότερες από τις κανονικές υποδηλώνει ότι το παιδί θέλει να μειώσει αυτό το πρόσωπο, καθώς τρέφει αρνητικά συναισθήματα απέναντί του κυρίως φθόνο ή φόβο.

Η αυξημένη απόσταση κάποιου προσώπου σε σχέση με την εγγύτητα που παρουσιάζουν τα άλλα έχει σχέση με τη θέση αυτού του προσώπου στην οικογένεια, όπως τουλάχιστον την αντιλαμβάνεται το παιδί που σχεδιάζει.

Όταν το χέρι κάποιου αγκαλιάζει το παιδί κοντά στο λαιμό, εκφράζει την αίσθηση του παιδιού ότι το συγκρατούν και αισθάνεται περιορισμένο.

Τα κουμπιά στα ρούχα κάποιου, μπορεί να συνδεθούν με την συναισθηματική σπουδαιότητα που έχει αυτό το πρόσωπο για το παιδί.

Το σβήσιμο ενός προσώπου, φανερώνει μια συναισθηματική σύγκρουση του παιδιού σε σχέση με αυτό το πρόσωπο: από τη μια αισθάνεται δυσφορία και αντιπαλότητα και από την άλλη φόβο να εκφράσει αυτά τα συναισθήματά του.

Όταν κάποιος πρόσωπο έχει υπερβολικά μεγάλες διαστάσεις σε σχέση με τα άλλα, βιώνεται από το παιδί ως η κυρίαρχη φιγούρα στην οικογένεια ή και στην καρδιά του παιδιού.

Η παράλειψη είτε χεριών, είτε μπράτσων είναι ένας τρόπος για να τιμωρήσει το παιδί κάποιον, που θεωρεί απειλητικό. Αποτελεί ίσως και ένα σημάδι σεξουαλικότητας, που δεν βιώνεται ελεύθερα.

Η προσθήκη καπέλου σε κάποιο από τα πρόσωπα, υποδηλώνει την καταπίεση που αισθάνεται ότι του ασκεί αυτό το πρόσωπο και τη δυσφορία που αισθάνεται το παιδί σε σχέση με αυτό.

Η προσθήκη ζώων που δεν υπάρχουν στο σπίτι, ίσως σημαίνει την τάση του παιδιού να αποκρύψει την επιθετικότητα που αισθάνεται σε σχέση με κάποια πρόσωπα του περιβάλλοντός του.

Η απεικόνιση του εαυτού με διαφορετικό φύλο, μπορεί να είναι μια ένδειξη ότι ο σεξουαλικός του ρόλος δεν γίνεται αποδεκτός και το ίδιο δεν αισθάνεται καλά με τη σεξουαλική του ταυτότητα.

Η σχεδίαση μιας οικογένειας ζώων αντί ανθρώπων, φανερώνει ότι το παιδί δεν αισθάνεται μέλος της οικογένειας ή ότι βιώνει έναν έντονο ψυχικό πόνο σε σχέση με την οικογένειά του και δεν θέλει να τον αναβιώσει. Προτιμά ένα καμουφλαρισμένο σχέδιο.

Η άρνηση του παιδιού να ζωγραφίσει την οικογένεια, γενικά αποτελεί ένδειξη της δυσφορίας του σε σχέση με αυτήν και την πιθανή απουσία συναισθηματικής επικοινωνίας που την χαρακτηρίζει.

Η απεικόνιση της οικογένειας μέσα σε μια κορνίζα δείχνει ότι το παιδί βιώνει πολύ αυστηρή τη διαπαιδαγώγηση που δέχεται και πολύ έντονο τον έλεγχο πάνω στον ψυχικό του κόσμο (συναισθήματα, παρορμήσεις, σκέψεις).

6.7.Χρώματα

Ψυχολογική και συμβολική αξία των χρωμάτων

Κόκκινο

Το ζεστό κόκκινο είναι το σύμβολο της ζωής, εκφράζει τα συναισθήματα, την αγάπη στο επίπεδο των αισθήσεων, το πάθος, τις έντονες παρορμήσεις.

Είναι το χρώμα που δίνει πολλή ενέργεια, ενεργοποιεί, διεγείρει, προκαλεί συναισθήματα ευεξίας, θάρρους, δύναμης, κινητοποιεί και δημιουργεί επιτακτικές επιθυμίες.

Αντιστοιχεί στην αισιοδοξία και στη διάθεση για ζωή, αυξάνει τον αυθορμητισμό, το αυτοσυναίσθημα, την εμπιστοσύνη στις προσωπικές δυνάμεις, δίνει δυνατή θέληση.

Το κόκκινο όμως σε μεγάλες δόσεις διεγείρει έντονα, απειλεί, παρακινεί σε βιασύνη, απωθεί. Η υπερβολική του χρήση σημαίνει ψυχολογικά ζηηρές και γρήγορες συγκρίσεις, νευρωτική συμπεριφορά, παρωθήσεις, εκρήξεις θυμού.

Κίτρινο

Είναι το χρώμα της διάνοησης, της διάνοιας, της ανώτερης ευφυΐας, της σκέψης, του πνεύματος . Είναι το πιο φωτεινό από όλα τα ανοιχτόχρωμα χρώματα και έχει εκρηκτική και διεργετική επίδραση, δίνει εύκολα σήμα.

Δείχνει το ξάνοιγμα σε πνευματικούς ορίζοντες, την απελευθέρωση, την καθαρή και ψυχρή φιλοδοξία, το δυναμισμό την έλλειψη δέσμευσης και το συνεχές ψάξιμο για νεωτερισμούς. Φανερώνει καλή πνευματική επικοινωνία, αναλυτική σκέψη , καλή λεκτική έκφραση .

Είναι το κατ' εξοχήν χρώμα που διαχέεται , ακτινοβολεί.

Πράσινο

Είναι το χρώμα της φύσης και φανερώνει κοινωνικότητα, ευαισθησία, ψυχολογική επαφή, πληρότητα, εξάπλωση.

Θεωρείται ουδέτερο, εποικοδομητικό χρώμα, που χαλαρώνει, θεραπεύει και υπόσχεται καλή φυσική κατάσταση.

Είναι η ιδιοσυγκρασία του φλεγματικού ανθρώπου, είναι το χρώμα της ισορροπίας, της αρμονίας, της ειρήνης, της συναδέλφωσης και της ελπίδας.

Γενικά, είναι από τα πιο πολύπλευρα και σημαντικά χρώματα

Μπλε

Η γενική του σημασία είναι ησυχία, ειρήνη, πίστη, αλήθεια. Επιδρά χαλαρωτικά, ηρεμεί και απαλύνει.

Είναι ψυχρό, δημιουργεί μία αρμονική ατμόσφαιρα, Είναι το χρώμα της διαίσθησης και των εντυπώσεων, είναι το χρώμα που ερχόμαστε σ' επαφή με το υποσυνείδητο.

Το μπλε του ουρανού ανοίγει το πνεύμα και την ψυχή και δίνει το συναίσθημα της ατέλειωτης άπλας και της απόλυτης εσωτερικής ελευθερίας. Είναι το χρώμα της νοσταλγίας, της αυτοθυσίας, της πιστής υπόσχεσης και συμβολίζει τον ιδεαλισμό και την ονειροπόληση.

Είναι το χρώμα των καλόπιστων και ιδεαλιστών, που τείνουν στην αυταπάτηση, στην ειρήνη, στην τάξη.

Το έντονο, σκούρο μπλε, έχει μια τάση προς το συντηρητισμό, την αυστηρότητα, το παραδοσιακό

Γενικά το μπλε ρυθμίζει τη συναισθηματική συμπεριφορά και το χρησιμοποιούν τα παιδιά όταν αρχίζει να αναπτύσσεται η λογική.

Ροζ

Είναι η πιο λεπτή απόχρωση του κόκκινου, και γι αυτό χαρακτηρίζεται ως το χρώμα της καρδιάς. Σημαίνει αγάπη, αποδοχή, εμπιστοσύνη από τα βάθη της καρδιάς, άφημα στον άλλο, αγάπη χωρίς πάθη των αισθήσεων. Είναι το χρώμα των ευγενικών, ψυχικών αισθημάτων, σε μια ανώτερη πνευματική κλίμακα, της τρυφερότητας, της απαλότητας και της ετοιμότητας για προσφορά.

Στην υπερβολή του όμως, σημαίνει μια ταραγμένη σχέση με την πραγματικότητα, μια συνειδητή αποστροφή για τα ουσιαστικά πράγματα της ζωής και φόβους μπρος στη σκληρή πραγματικότητα. Συνηθίζουμε να λέμε «ζει σε ροζ σύννεφα».

Πορτοκαλί

Είναι το σύμβολο της αισιοδοξίας και της «χαράς της ζωής». Θετικό, ζεστό χρώμα, που ενεργοποιεί. Αυξάνει την αυτοπεποίθηση, τη διάθεση για δράση, δίνει θάρρος, δύναμη. Χαρακτηρίζεται ως «κοινωνικό χρώμα», γιατί εμπυχώνει για κοινωνικές συναναστροφές, βοηθά την ανοιχτή και καλή διάθεση απέναντι στους άλλους, δίνει θερμή συμπεριφορά. Έχει κάτι που ακτινοβολεί, προτρέπει και συμπάσχει συναισθηματικά. Βοηθά, σε αντίθεση με το κόκκινο που έχει εκρήξεις χωρίς μέτρο, να κρατά κανείς τον αυτοέλεγχο των συναισθημάτων του.

Μοβ

Είναι το χρώμα της έμπνευσης, του μυστικισμού, της φαντασίας, της προσωπικής δημιουργικότητας, της αυτοθυσίας.

Επειδή είναι μίξη κόκκινου και μπλε περιέχει τόσο την παρόρμηση του πρώτου, όσο την ηρεμία του δευτέρου. Γι' αυτό συμβολίζει την ένωση την ύλης με το πνεύμα.

Σπάνια οι άνθρωποι δείχνουν ιδιαίτερη προτίμηση στο μοβ, και αυτό όταν είναι πολύ ευαίσθητοι καλλιτέχνες, ιδιόρρυθμες προσωπικότητες, εκκεντρικοί.

Στην αρνητική του μορφή περιέχει φανατισμό.

Γκρι

Είναι η απόλυτη ουδετερότητα, η υπερβολική έως ψυχαναγκαστική προσοχή, η διάθεση για συμβιβασμούς, αλλά δείχνει και πείσμα, ισχυρογνωμοσύνη, ψυχική αντίσταση. Είναι χρώμα που δείχνει απώθηση, φόβο για ζωή και εσωτερικές πιέσεις.

Προτιμάται από δύσκολους, δύστροπους χαρακτήρες.

Λευκό

Είναι σύμβολο αγνότητας, καθαρότητας, αθωότητας. Φανερώνει τη διαφάνεια, την προτίμηση στο φώς, την απόλυτη αποδέσμευση από την ύλη.

Σε υπερβολική δόση σημαίνει όμως και ψυχρότητα, αφηρημένες ιδέες, υπερβολική ευαισθησία, κυνισμό, πραγματισμό

Δεν χρησιμοποιείται εύκολα, συχνά μόνο από άτομα με ψυχικές διαταραχές.

Μαύρο

Εκφράζει θλίψη, απώλεια, μελαγχολία, φόβο. Σκεπάζει και κρύβει.
Ψυχολογικά σημαίνει φόβος, νευρώσεις, κατάθλιψη, άρνηση ζωής.
Χαρακτηρίζει το ακοινωνήτο άτομο και την επιθυμία του να
εξαφανιστεί από το «έξω», να κρυφτεί.

7.Δραστηριότητες

7.1. Δραστηριότητα 1

Πειραματισμός με υλικά και τεχνικές

Μετά τον χωρισμό μας σε ομάδες βρήκαμε το ερευνητικό μας ερώτημα το οποίο και ήταν «ΣΧΕΔΙΑΖΩ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΩ». Αρχικά τα υλικά που χρησιμοποιήσαμε ήταν το παστέλ-δακτυλομπογιές – ξυλομπογιές – μαρκαδόρους –νερομπογιές – κεριά και σκοινάκι. Και έτσι αρχίσαμε να πειραματιζόμαστε. Συγκεκριμένα με την τέμπρα αφού την αραιώσαμε με πολύ νερό ρίξαμε πολλές σταγόνες στην μέση του χαρτιού και στην συνέχεια αφού ενώσαμε τις δύο άκρες τις τρίψαμε και βγήκε ένα σχέδιο σαν δέντρο.

7.2. Δραστηριότητα 2

Διδακτική επίσκεψη σε Παπαχριστοπούλειο Βιβλιοθήκη Αμαλιάδας

Στις 05/02/2013 επισκεφθήκαμε την Παπαχριστοπούλειο βιβλιοθήκη Αμαλιάδας, με σκοπό την ενημέρωση μας για τα υλικά και τις τεχνικές ζωγραφικής. Αρχικά ο υπεύθυνος μας παρουσίασε τον τρόπο που μπορούμε να ζωγραφίσουμε α) ένα πρόσωπο, β) ένα κηροπήγιο και γ) ένα γουδοχέρι.

Στη συνέχεια χωριστήκαμε σε δύο ομάδες. Η μια ομάδα εργάστηκε ατομικά ενώ η άλλη ομάδα εργάστηκε ομαδικά. Η δική μας ομάδα εργάστηκε ατομικά. Οι δύο από εμάς προσπάθησαν να αποτυπώσουν όσο καλύτερα μπορούσαν ένα αντικείμενο(κανάτα, κηροπήγιο) το οποίο έβλεπαν εκείνη την στιγμή, ενώ οι άλλες δύο προσπάθησαν να αποτυπώσουν ένα σχέδιο το οποίο έβλεπαν σε φωτογραφία(βάζο με λουλούδια, καλοκαιρινό τοπίο).

Αρχικά σχεδιάσαμε το αντικείμενο με μολύβι χωρίζοντας το με γραμμές σε μέρη το χαρτί. Στην συνέχεια ολοκληρώσαμε το σχέδιο και έπειτα προχωρήσαμε στην ζωγραφική του με υλικά όπως: δακτυλομπογιές και κάρβουνο. Με τις δακτυλομπογιές προσπαθήσαμε να αποδώσουμε την λάμψη και τις σκιές χρησιμοποιώντας άσπρο και μαύρο χρώμα. Στην τεχνική με το κάρβουνο οι σκιές αποδόθηκαν πιέζοντας το κάρβουνο στα μέρη τα οποία θέλαμε να τονίσουμε περισσότερο και οι λάμψεις σβήνοντας με την γόμα. Στην αρχή της επίσκεψης μας όλες είχαμε κάποιους ενδοιασμούς και κάποιες αμφιβολίες για το αν τελικά θα

τα καταφέρουμε να ζωγραφίσουμε κάτι αξιόλογο . Με την πρώτη ματιά αυτά που μας έδειχνε ο υπεύθυνος μας φαίνονταν ακατόρθωτα να γίνουν πραγματικότητα από εμάς, αλλά όταν αρχίσαμε να ζωγραφίζουμε όλα ήταν πιο εύκολα και πιο απλά! Αφού ολοκληρώσαμε τις ζωγραφιές μας και αρχίσαμε να μαζεύουμε τα υλικά όλοι λέγαμε πόσο ευχαριστημένοι είχαμε μείνει από αυτήν την επίσκεψη και πόσα καινούρια πράγματα είχαμε μάθει για την τέχνη της ζωγραφικής και τις τεχνικές της!!!

7.3.Δραστηριότητα 3

Ζωγράφισμα τοίχου αίθουσας Βοηθών Βρεφονηπιοκόμων

Την Παρασκευή 19 -04-2013, 2^η και 3^η ώρα , στη διάρκεια της Ειδικής Θεματικής Δραστηριότητας, ήρθε στο σχολείο μας ο κ^{ος} Kristo Derfin Hasa, υπεύθυνος του τμήματος ζωγραφικής της Δημοτικής βιβλιοθήκης Αμαλιάδας. Με την βοήθειά του σχεδιάσαμε στον έναν τοίχο της Γ΄ τάξης του τμήματος των βοηθών Βροφονηπιοκόμων το εξώφυλλο από το αναγνωστικό της πρώτης τάξης του Δημοτικού του ΟΕΔΒ, έκδοσης 1965.

Μας έφτιαξε το περίγραμμα και μετά μας βοήθησε να το ζωγραφίσουμε. Ήταν πολύ συνεργάσιμος μαζί μας. Μας έδειξε πώς να φτιάχνουμε μίξη χρωμάτων για να δημιουργούμε ένα καινούριο χρώμα. Μαζί του φτιάξαμε λοιπόν μια απόχρωση του μπλε, την οποία χρησιμοποιήσαμε στο πρόσωπο των παιδιών της εικόνας μας, μια απόχρωση του πράσινου για το γρασίδι, μια απόχρωση του μπλε για τον ουρανό.

Όσο εκείνο που μας ενθουσίασε ήταν ο τρόπος με τον οποίο μας έδειξε ότι μπορούμε να δημιουργήσουμε σκιές στα πρόσωπα και τα σώματα των παιδιών της ζωγραφιάς μας!

Όμως αντιμετωπίσαμε και αρκετές δυσκολίες. Πρώτη δυσκολία ήταν το ζωγράφισμα του κάτω μέρους της εικόνας, αφού έπρεπε να ζωγραφίσουμε μέχρι το πάτωμα χωρίς να υπάρξει χώρος και άνεση για την κίνηση των πινέλων.

Η δεύτερη δυσκολία που αντιμετωπίσαμε ήταν κατά την προσπάθειά μας να αποδώσουμε την έκφραση των προσώπων.

Η τρίτη δυσκολία είχε να κάνει με την ποσότητα του χρώματος που χρησιμοποιούσαμε. Συχνά η ποσότητα ήταν αρκετή και μας «έτρεχε» . Έπρεπε λοιπόν να προσέξουμε να μην λερώσουμε τα σημεία που είχαμε ήδη ζωγραφίσει.

Τελικά το αποτέλεσμα ήταν πολύ ωραίο και νιώσαμε υπερήφανες για την προσπάθειά μας...!

8.Επίλογος

Στην φετινή ειδική θεματική δραστηριότητα με θέμα «Σχεδιάζω και ερμηνεύω» μάθαμε τα συναισθήματα που εκφράζουν τα παιδιά μέσα από τις ζωγραφιές τους. Επίσης μάθαμε τι σημαίνουν κάποια στοιχεία του παιδικού σχεδίου, όπως η πίεση στο χαρτί, οι διαστάσεις των αντικειμένων, η θέση τους μέσα στη ζωγραφιά, και άλλα. Ακόμη αναλύσαμε την σημασία του κάθε χρώματος. Στην συνέχεια είδαμε την εξέλιξη της ανθρώπινης φιγούρας και τον ρόλο της οικογένειας μέσα στην ζωγραφιά.

Μετά από τον πειραματισμό που είχαμε στην βιβλιοθήκη αλλά και στο σχολείο, καταλάβαμε καλύτερα τον τρόπο με τον οποίο σκέφτονται τα παιδιά όταν ζωγραφίζουν.

Μάθαμε να ερμηνεύουμε τις παιδικές ζωγραφιές, μάθαμε τι είναι δυνατόν να κρύβουν...!

Κλείνοντας, η ζωγραφιά ενός παιδιού είναι βασικό εργαλείο για να κατανοήσουμε τι νιώθει την ώρα που ζωγραφίζει.

9. Βιβλιογραφία

Δήμου, Γ. (1994) Η Αισθητική Αγωγή Στο Σχολείο, Αθήνα, Εκδ Κορφή

Καλούρη – Αντωνοπούλου, Ρ. (1999) Αισθητική Αγωγή, Εκδ Έλλην

Κακίση – Παναγγοπούλο, Λ. (1994) Και όμως ζωγραφίζουν, Αθήνα, Εκδ Δελφοί

Μανέτα ,Μ. Σκουμύδη, Σ. (2001) Μέθοδοι δημιουργικής απασχόλησης & Τεχνικά εποπτικά μέσα, Αθήνα , ΟΕΔΒ

Μερεντιέ, Φλοράνς. (1981) Το παιδικό σχέδιο, Αθήνα, Εκδ. Υποδομή

10. Παράρτημα

10.1. Τέμπρες

10.2. Με καλαμάκι

10.3. Σφραγίδες

10.4 Με κεριά

10.5. Πουαντιγισμός

10.6.Λαδοπαστέλ

10.7. Διδακτική Επίσκεψη

10.8. Ζωγράφισμα τοίχου αίθουσας Βοηθών Βρεφονηπιοκόμων

